

MRF 2023.289

Retten i Koldings dom af 2. november 2023, sag BS-21468/2022-KOL

A (adv. Lasse Møller) mod Miljø- og Fødevarerklagenævnet (adv. Eva Daniella Gabris)

Opfyldning af kørespor etableret mellem 1960 og 1970 på areal, der var § 3-beskyttet mose, gik ud over almindelig vedligeholdelse og blev derfor anset for en tilstandsændring, der krævede dispensation efter naturbeskyttelseslovens § 65, hvorfor der ikke var grundlag for at ophæve Miljø- og Fødevarerklagenævnets stadfæstelse af kommunens lovliggørelsespåbud.

Sagen omhandlede et kørespor etableret i midten af 1960'erne i forbindelse med udgravning af en grøft, og hvor køresporet tjente som adgangsvej for landbrugsmaskiner til marker syd for mosen. A overtog ejendommen i 2013 og havde ejendommen frem til 2023. I 2015 gennemførte A en vedligeholdelse af køresporet i form opfyldning med materiale fra en nedlagt vej. Efter besigtigelse meddelte Billund Kommune i 2018 påbud til A efter naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5, om fysisk at lovliggøre forholdet samt påbud om fysisk lovliggørelse af to andre overtrædelser. A klagede til Miljø- og Fødevarerklagenævnet, der i afgørelse af 7. december 2021 (j.nr. 18/05043) gav kommunen medhold i vurderingen og herefter stadfæstede kommunens afgørelse med bemærkning om, at kommunen skulle fastsætte en ny frist for at opfylde påbuddet. A indbragte nævnets afgørelse for byretten med påstand om ugyldighed for den del, der vedrørte køresporet. Til støtte herfor gjorde A bl.a. gældende, at køresporet var en lovlig anvendelse, der var påbegyndt, inden forbuddet mod tilstandsændringer i beskyttede moser trådte i kraft, og at det som følge heraf ikke krævede dispensation for at gennemføre nødvendig vedligeholdelse af køresporet, at Miljø- og Fødevarerklagenævnet ikke i afgørelsen

havde forholdt sig til, at køresporet var eneste adgangsvej for store landbrugsmaskiner, at Varde Kommune ved vedligeholdelse af vandløbet med rendegraver brugte køresporet, samt at en del af det opfyldte materiale stammede fra kommunens vandløbsvedligeholdelse. Miljø- og Fødevarerklagenævnet påstod frifindelse og gjorde til støtte herfor bl.a. gældende, at vedligeholdelsen i 2015 gik ud over almindelig vedligeholdelse, og at efter køresporet blev omfattet af reglerne om beskyttet mose i 1978 var den til enhver tid værende ejer alene berettiget til at fortsætte den hidtidige brug. Endelig understregede nævnet, at nævnet ikke havde taget stilling til indholdet i kommunens påbud, da dette ligger uden for nævnets prøvelseskompetence, hvorfor sagen alene drejede sig om, hvorvidt opfyldningen krævede dispensation, og at hvis retten frifandt nævnet, ”vil den korrekte fremgangsmåde være, at [A] søger Billund Kommune om retlig lovliggørelse af forholdet”. Retten fandt på grundlag af bevisførelsen, at A's vedligeholdelse måtte anses for en tilstandsændring, der krævede dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3, og fandt herefter ikke, at Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse led af sådanne fejl og mangler, at det kunne medføre ugyldighed, hvorefter nævnet blev frifundet.

Kommentar: *Sagen angår det principielle forhold, at den anvendelse af et areal, som foregik, da arealet blev omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, ikke er omfattet af forbuddet mod tilstandsændringer, men kan fortsætte uændret. Dette var ikke omtvistet i sagen, hvor uenigheden i stedet drejede sig om, hvorvidt vedligeholdelsen med opfyldning af køresporet gik ud over, hvad der kunne anses for (lovlig) fortsat anvendelse. Det er naturligvis en konkret bevisbedømmelse, men det kan undre, at byretten ikke fandt anledning til at kommentere kommunens brug af køresporet, eller om vedligeholdelsen af kørevejen kunne tage hensyn til nye landbrugsmaskiner, som der ikke var taget stilling til i klagenævnets afgørelse. Hertil kommer, at klagenævnets anvisning på, hvordan A skulle håndtere sagen ved at søge om dispensation, er et forhold, som skal fremgå af lovliggørelsespåbuddet, og det er uklart, om dette er sket i denne sag.*

RETEN I KOLDING DOM

afsagt den 2. november 2023

Sag BS-21468/2022-KOL

A

(advokat Lasse Møller)

mod

Miljø- og Fødevareklagenævnet
(advokat Eva Daniella Gabris)

Denne afgørelse er truffet af kst. retsassessor Anne Gjesing Vittrup.

Sagens baggrund og parternes påstande

Retten har modtaget sagen den 6. juni 2022.

Sagen drejer sig om gyldigheden af Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 7. december 2021, for så vidt angår den del, der omhandler et kørespor gennem en mose omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 på matrikelnummer ^x, Eg By, Grindsted.

A har nedlagt påstand om, Miljø- og Fødevareklagenævnet skal anerkende, at Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 7. december 2021 i sag 18/05043 er ugyldig for så vidt angår den del, der omhandler køresporet på matr. nr. ^x, Eg By, Grindsted.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har nedlagt påstand om frifindelse.

Oplysningerne i sagen

Dommen indeholder ikke en fuldstændig sagsfremstilling, jf. retsplejelovens § 218 a.

Den 15. marts 2018 gav Billund Kommune ^A påbud om reetablering af blandt andet mosen, matrikelnummer ^x, Eg By, Grindsted. Af påbuddet fremgår, at kørsel gennem mosen kan fortsætte, dog ikke med tunge maskiner som efterlader dybe kørespor i mosen. Det fremgår videre, at udbedringen af køresporet er en omfattende tilstandsændring af mosen, som skal fjernes ned til terræn, så mosen reetableres.

I afgørelse af 7. december 2021 stadfæstede Miljø- og Fødevareklagenævnet Billund Kommunes afgørelse af 15. marts 2018.

Af Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 7. december 2021 fremgår:

"3. Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger og afgørelse

3.1 Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelse

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i overensstemmelse med nævnslovens § 11, stk. 1, fundet anledning til at behandle Billund Kommunes afgørelse for så vidt angår matr. nr. ^x, ^{x1} samt ^{x2}.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har ikke taget stilling til den del af Billund Kommunes afgørelse, der vedrører matr. nr. ^{x3} og ^{x4}, idet disse forhold ikke er påklaget.

Det påhviler den til enhver tid værende ejer eller bruger af ejendommen at lovliggøre et ulovligt forhold, jf. naturbeskyttelseslovens § 74, stk. 1. Kommunen kan i medfør af lovens § 73, stk. 5, udstede påbud om fysisk lovliggørelse samt knytte vilkår til påbuddet.

Der kan som udgangspunkt ikke klages til Miljø- og Fødevareklagenævnet over påbud, jf. lovens § 78, stk. 1, 2. pkt., men ejer/bruger kan efter nævnets praksis påklage spørgsmålet om, hvorvidt arealet er beskyttet, og om tilstandsændringen i den pågældende naturtype er lovlig.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har ikke fundet anledning til at tage stilling til, om de påklagede arealer - bortset fra køresporet på matr. nr. ^x - er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, idet dette er uomtvistet i sagen.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i denne klagesag fundet anledning til at behandle følgende forhold:

1) Om opfyldningen af køresporet på matr. nr. ^x er i strid med naturbeskyttelseslovens § 3,

...

3.2 Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger

3.2.1 Indledende bemærkninger

Efter naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 2 og 4, må der ikke foretages ændringer i tilstanden af bl.a. moser og lignende samt ferske enge, når sådanne naturtyper enkeltvis, tilsammen eller i forbindelse med naturlige søer på over 100 m², er større end 2.500 m² i sammenhængende areal.

Med Miljøministeriets cirkulære nr. 128 af 13. juli 1993 om registrering af beskyttede naturtyper blev det pålagt amterne at foretage en førstegangsregistrering af de naturtyper, der er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Registreringen af naturtyperne er vejledende og således ikke i sig selv afgørende for, om et areal er beskyttet efter lovens § 3. Den bindende afgørelse af, om et areal er omfattet af § 3, træffes af kommunen (før 1. januar 2007 af amtet) efter en konkret vurdering.

Det er bl.a. afgørende for, om et areal er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, hvorvidt der har udviklet sig et dyre- og planteliv, der er karakteristisk for beskyttet natur.

På grund af den naturlige dynamik kan arealer over en årrække "vokse" sig henholdsvis ind eller ud af § 3-beskyttelsen. Naturbeskyttelseslovens § 3 omfatter de arealer, der til enhver tid opfylder lovens kriterier for at være en beskyttet naturtype.

Det er indgrebstidspunktet, som er afgørende for vurderingen af, om et areal er omfattet af § 3.

Kriterier for beskyttelse af natur omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 fremgår bl.a. af registreringsvejledningen og vejledningen om beskyttet natur.

Kriterierne for moser er beskrevet i registreringsvejledningens afsnit 2.6. Moser og lignende omfatter udyrkede eller ekstensivt udnyttede områder præget af en ferskvandspåvirket naturlig eller overvejende naturlig vegetation, som er knyttet til gennemsnitlig høj vandstand. Der forekommer tit tørvejord, og jordoverfladen er ofte ujævn. Moser er oftest lavbundsarealer.

Miljø- og Fødevareklagenævnet tillægger luftfotos betydelig vægt, hvis fotomaterialet på overbevisende måde sandsynliggør, at der er tale om en beskyttet naturtype og vil således bl.a. på den baggrund træffe afgørelse om, at et areal er omfattet af beskyttelsen. Der kan være usikkerheder forbundet med tolkninger af luftfotos, som generelt øges, såfremt luftfotos er sort/hvide, uskarpe og med store tidsmæssige spring. Hvis fotomaterialet er af ringe kvalitet, og hvis ejers oplysninger om driftshistorie mv. ikke med rimelighed kan afvises, bør en væsentlig tvivl om arealernes tilstand komme ejeren til gode.

3.2.2 Opfyldning af kørespor på matr. nr. ^x

På matr. nr. ^x findes et registreret moseareal, som dækker mere end 2.500 m², og som derfor er omfattet af beskyttelsen i naturbeskyttelseslovens § 3.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at køresporet må anses for en del af den registrerede mose.

Nævnet lægger vægt på, at Ribe Amt besigtigede mosen i 2001, og at amtet ikke i denne forbindelse har omtalt køresporet som havende en anden karakter end det øvrige registrerede areal. Det samme gælder for kommunens besigtigelse i 2012. Hertil kommer, at der på luftfotos frem til 2011-2012 ses tuet/tottet vegetation på det meste af vejen, og at farverne ikke er væsentlig anderledes end i resten af mosen. Nævnet finder derfor ikke anledning til at tilsidesætte kommunes vurdering af, at køresporet opfyldte kriterierne for at være mose.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder desuden, at opfyldningen med materialet har karakter af en tilstandsændring.

Nævnet lægger vægt på, at arealet ifølge kotekort fra 2014-2015 var omtrent plant med den omkringliggende mose, at det er uomtvistet i sagen, at der er sket opfyldning, og at opfyldningen har medført, at kommunen i forbindelse med besigtigelse i 2017 har konstateret, at køresporet lå tydeligt højere end den omkringliggende mose. Der er desuden konstateret, at der på nuværende tidspunkt ligger et lag jord på 0-15 cm oven på et lag med byggematerialer m.v., at denne jord ikke er tørveholdig eller indeholder sand fra oprensning af vandløbet, og derfor er tilført området, og at strækningen er på nuværende tidspunkt bevokset med kulturgræs. Det er ikke afgørende, hvilken bredde køresporet havde før og efter opfyldningen.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at hvis der var igangsat en løbende vedligeholdelse i form af opfyldning med jord, sten og murbrokker

før 1978, hvor beskyttelsen af moser blev indført, og denne vedligeholdelse herefter var fortsat løbende op til det tidspunkt, hvor den opfyldning, som nærværende sag vedrører, blev gennemført, ville en sådan løbende vedligeholdelse lovligt kunne fortsætte.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder, at klagers oplysninger om vedligeholdelsen ikke har en sådan konkret karakter, at disse i sammenhæng med luftfotos kan føre til, at det kan lægges til grund, at der er igangsat en løbende vedligeholdelse i form af opfyldning med jord, sten og murbrokker før 1978, som herefter er fortsat op til 2015/2016.

Nævnet lægger vægt på, at klager har bemærket, at vejen ikke ville have eksisteret, hvis vejen ikke havde været vedligeholdt løbende allerede før 1992, men at klager ikke har oplyst, hvilke år der er sket vedligeholdelse.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har desuden gennemgået luftfotos fra 1985, 1995, 1999, 2002, 2004, 2005, 2006, 2008, 2011, 2012, 2015 og 2016. På luftfoto fra 1985 ses lyse spor, som indikerer, at der muligvis er sket vedligehold. Nævnet kan ikke på de tilgængelige billeder se indikationer på vedligehold før i 2005. På luftfoto fra 2005, 2012 og 2016 ses tydelige tegn på opfyldning. På luftfotos fra 2006 og 2008 ses desuden tegn på en opfyldning på den nordlige del af køresporet. Dette er imidlertid ikke tilstrækkeligt til at fastslå, at der er sket løbende vedligeholdelse fra før 1992 og op til 2015/2016.

Uanset om der eventuelt har været udført vedligeholdelse før 1992, har der således nu indfundet sig en ny tilstand for så vidt angår køresporet, som ikke kan ændres uden en dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3.

Med hensyn til den afgørelse fra Natur- og Miljøklagenævnet i sagen NMK-510-00696, som klager har henvist til, bemærker Miljø- og Fødevarerklagenævnet, at det også i denne sag blev lagt til grund, at der var tale om vedligeholdelsesarbejde, som havde en karakter og et omfang, som fordrede en dispensation.

Med hensyn til klagers bemærkninger om, at klager har vejret til arealet, og at Miljø- og Fødevarerklagenævnet bør afklare spørgsmålet om vejret, før der tages stilling efter naturbeskyttelseslovens § 3, bemærker nævnet, at nævnet ikke har kompetence til at tage stilling til vejret, og at nærværende afgørelse heller ikke vedrører spørgsmålet om, hvorvidt klager må bruge køresporet som vejadgang.

Med hensyn til klagers bemærkninger om, at klager har en hævdvunden ret til at bl.a. at vedligeholde vejen, bemærker Miljø- og Fødevarerklagenævnet, at forholdet reguleres af naturbeskyttelseslovens § 3 og i visse tilfælde retsprincipperne om myndighedspassivitet og indrettelseshensyn, men ikke af reglerne om hævd. Nævnet bemærker endvidere, at der ikke i nærværende sag er oplysninger, der giver grundlag for at antage, at der skulle foreligge myndighedspassivitet eller indrettelseshensyn.”

Forklaringer

A har forklaret, at han arbejdede som landmand i 35 år. 1. januar 2023 solgte han sin landbrugsejendom til sin søn. Ejendommen blev solgt med den tilhørende jord herunder mosen og køresporet gennem mosen. Køresporet er adgangsvej til marken syd for mosen. Marken er almindelig agerjord, hvor der er korn og kartofler. På marken er der en boring, hvorfra der pumpes vand til markerne. Marken og mosen er på samme matrikelnummer.

Han købte ejendommen i 2013. Før 2013 var ejendommen ejet af B . Begge ejere brugte landbruget på samme måde.

Han blev født i området, og køresporet har altid været der. I 1968-1970 blev køresporet brugt, når der skulle hentes tørv. Før 1963 var jorden ikke opdyrket men en mose. I 1963 blev der gravet en grøft. Det opgravede sand dannede et kørespor, som muliggjorde adgang til hele matriklen. Herefter blev jorden dyrket.

Køresporet har altid været brugt til landbrugsmaskiner, da det var eneste adgangsvej til marken syd for mosen. Han var ikke bekendt med, at der skulle være et vejudlæg.

Om notat fra Billund Kommune, ekstrakten side 210, forklarede parten, at der aldrig har været en vej på de skitserede grønne linjer. Omkring 1970 blev der plantet et læbælte af træer mellem matriklerne ^x og ^{x5}, hvorfor der i dag er store træer på arealet udlagt til vejadgang mellem matriklerne ^x og ^{x5}.

Når marken skulle dyrkes, brugte han alle slags landbrugsmaskiner: Mejetærsker, såmaskine, gyllevogn mv. Han brugte traktorer med tvillingehjul på 4 meters bredde.

Forevist matrikelkort, ekstrakten side 141, forklarede parten, at han ejede marken syd for mosen, som havde samme matrikelnummer som mosen, ^x. Derudover ejede han marken med matrikelnummer ^{x6}. Han lejede marken med matrikelnummer ^{x7} af C . Hvis lejeaftalen ophørte, ville han ikke have adgang til marken med matrikelnummer ^x gennem dette jordstykke.

Køresporet blev dannet i forbindelse med etableringen af vandløbet. Køresporet skulle vedligeholdes som alle andre veje. Køresporet var beliggende i et moseområde, hvorfor det krævede vedligeholdelse, hvis det skulle være bæredygtigt. Der var ikke meget vedligeholdelse, da marken syd for mosen alene var 2 hektar, og der derfor ikke var daglige kørsler til området.

Varde Kommune havde i forbindelse med vedligeholdelse af vandløbet gravet sand og mudder op, som de udjævnede på køresporet. Oprensning skete cirka hvert andet år med rendegraver og årene imellem med håndkraft. Han havde en aftale med Varde Kommune om, at han kunne ringe efter dem, hvis han var utilfreds med vandløbet. Som regel blev hele vandløbet vedligeholdt hvert tredje år. Derudover var der pletvis vedligeholdelse. Særligt et nordligt område sandede til.

Den tidligere ejer, **B**, vedligeholdt køresporet. I slutningen af den tidligere ejers ejerperiode blev køresporet dog ikke vedligeholdt, på grund af **B** var oppe i alderen. Derfor trængte køresporet voldsomt til vedligehold, da han overtog jorden.

Han har vedligeholdt køresporet én gang i den tid, han ejede jorden. Vedligeholdelsen skete i 2015. Han genbrugte materialer fra en nedlagt vej og lagde ud over køresporet gennem mosen. Han fyldte huller ud nogle steder i 30 centimeters dybde. Andre steder fik næsten ikke noget. Han hævdede ikke køresporet, han jævned køresporet, så det var farbart. Han betalte ikke for at få køresporet etableret, han kørte materialet ud med egne vogne og udjævnede det.

Vedligeholdelsen af køresporet han udførte i 2015, foregik på samme måde, som han vedligeholdt sine andre veje. Han gjorde køresporet farbart. Nogle veje skulle vedligeholdes mere end andre, alt afhængig af vejens beliggenhed og anvendelse. Mosejorden gav sig meget, hvorfor materiale kunne synke i og trækkes ud. Hvis vejen ikke blev vedligeholdt, ville maskinerne sidde fast i jorden, og han kunne ikke få adgang til marken.

I dag er køresporet græsbeklædt. Græsset slås to gange årligt. Køresporet bruges ikke så meget, hvorfor det står til i græs. Underlaget er stabilt i forhold til driften. Måske køresporet skal vedligeholdes om nogle år.

Forevist luftfoto fra 2012, ekstrakten side 142, forklarede parten, at han overtog ejendommen i 2013, og at **B** etablerede den markerede overkørsel, for at kreaturet kunne gå ud på marken. Det var ikke en vej.

I 2013 da han købte ejendommen, var han bekendt med mosearealet. Han var ikke bekendt med, at køresporet var en del af det fredede område.

D har forklaret, at han har været ansat i Billund Kommune siden 2008. Han er uddannet biolog med speciale i botanik.

Han var sagsbehandler på sagen fra starten. Han besigtigede ejendommen to gange og var sagsbehandler i forbindelse med klagesagen. Han udarbejdede blandt andet luftfoto fortolkning.

I 2017 fik de en borgerhenvendelse om A og nogle forhold på naturbeskyttede arealer.

De tog ud på ejendommen og gennemgik hele arealet for at se, om der var sket andet end det anmeldte forhold.

Den 6. juni 2017 var han på besigtigelse på adressen med sin kollega E. Inden besigtigelsen havde han gennemgået luftfotos af ejendommen. Han tjekkede op på, at det ikke var en fejlregistreret § 3.

Til besigtigelsen kunne det konstateres, at der var et fast, stabilt og funderet kørespor gennem mosen. De stod i den nordlige del af mosen og talte med lodsejeren.

Lodsejeren bekræftede udbedringen af køresporet. De havde ikke den bedste dialog. Lodsejeren sagde, at køresporet var udbedret, så det kunne bære landbrugsmaskinerne og give adgang til marken syd for mosen.

Tidligere var der også kørsel gennem mosen, men køresporet var en del af mosen ifølge luftfotos.

Den 23. september 2021 var han på besigtigelse på ny på ejendommen.

Forevist fotos af køresporet, ekstrakten side 182 og 183, forklarede vidnet, at når byggematerialer udlægges på denne måde, ændres forholdene for de planter, som naturligt gror på stedet. Plantesamfundet ændrer sig. Naturen bliver mere "leverpostejagtig".

Tidligere var mosen en kæmpe hedemose, hvor der blev gravet tørv. I dag er det alene resterne af hedemosen, som er tilbage.

Forevist foto med dertilhørende tekst fra Billund Kommune, ekstrakten side 177, forklarede vidnet, at han skrev teksten. Området var blevet mere tørt. En af betingelserne for at en mose er omfattet af § 3 er, at mosen skal være fugtig. Når materialer tilføres en mose, udtørres mosen. Det område, køresporet løber igennem i dag, kan ikke kaldes mose, fordi der ikke er den nødvendige fugtighed

og de nødvendige planter. En mose karakteriseres ved, at der er tørv, og at der kan graves langt ned. Vejen består af et 10 -15 cm lag af sten og murbrokker, som han mener, blev tilført i 2015.

Om påbuddet af 15. marts 2018, ekstrakten side 135, femte sidste afsnit, forklarede vidnet, at han konstaterede niveauforskel i terrænet i den nordlige ende af mosen. Køresporet var højere end det omgivne terræn. Det kunne tydeligt ses med øjemål. Noget ville kunne ses på kotemål.

Når luftfotos fortolkes, bruges et særligt kortprogram, som kan zoome og sammenligne fotos fra forskellige år. Det er en anden detaljegrad, end at se på de fremlagte fotos i sagen. Farver og struktur fortæller noget om blandt andet planter og underlag. I moser vokser planter i tuer, hvilket også kan ses på luftfotos.

Forevist luftfoto fra 1968, ekstrakten side 73, forklarede vidnet, at han så en lys stribe, som gik gennem mosen. Før 1968 var der en stor oprensning af vandløbet, hvilket sås ved sammenligning med luftfoto fra 1954 (foto indgår ikke i sagen). Det var sandet fra oprensningen af vandløbet, som gav vejen den hvide farve på luftfotoet, som var karakteristisk for vandløbssand. Der var udposninger på linjeførelsen, som indikerede kørsel på arealet.

Forevist luftfoto fra 1985, ekstrakten side 77, forklarede vidnet, at der var hjulspor langs vandløbet. Det var svært at se om, sporerne gik ned i mosen, men der havde været kørt. I nordenden sås begyndende materiale deponering. Deponering skete i mosen.

Forevist luftfoto fra 1995, ekstrakten side 78, forklarede vidnet, at der var hjulspor og dermed tegn på kørsel i den nordlige ende. Strukturen var dog ensartet med mosen. Den hvide plet var spejlfleks fra vandoverfladen. Der var ingen tegn på vedligeholdelse af køresporet.

Forevist luftfoto fra 1999, ekstrakten side 78, forklarede vidnet, at fotoet tydeligt viste mosen i den gullige farve med den græsgrønne og tuede natur. Den oprindelige natur gik hele vejen rundt om og over køresporet, og der var ikke tegn på vedligeholdelse og hjulspor.

Forevist luftfotos fra 2002 og 2004, ekstrakten side 79, forklarede vidnet, at der ikke var tegn på vedligeholdelse af vejen.

Forevist luftfoto fra 2005, ekstrakten side 80, forklarede vidnet, at vedligehold eller slid på køresporet ikke kunne udelukkes. Han mente, at der var tale om vedligehold, idet farven på køresporet stemte overens med farven på marken,

hvorfor køresporet formentlig var tilføjet markjord og ikke sandjord som på de tidligere luftfotos.

Forevist luftfoto fra 2006, ekstrakten side 81, forklarede vidnet, at vegetationen på køresporet hang sammen med den øvrige vegetation i mosen. I den nordlige sås blottet jord og muligvis vandløbssand.

Forevist luftfoto fra 2008, ekstrakten side 81, forklarede vidnet, at der var tuet vegetation og dermed mosevegetation på køresporet. Det tydede på, at laget på køresporet var tyndt nok til, at planter kunne vokse igennem.

Forevist luftfoto fra 2011, ekstrakten side 82, forklarede vidnet, at det var blevet plant i den nordvestlige del, og at der længere mod syd var tydelige kørespor gennem mosen og den tuede vegetation. Der var ikke tegn på opfyldning eller udbedring af køresporet, som fremstod med typisk mosevegetation.

Forevist luftfoto fra 2012, ekstrakten side 83, forklarede vidnet, at køresporet var planet ud, og der var tilført jord. Der var ikke vegetation langs vandløbet. På baggrund af farven var vurderingen, at der var tale om markjord og ikke sand fra vandløbsoprensning.

Forevist luftfoto fra 2015, ekstrakten side 84, forklarede vidnet, at der var sket vandløbsoprensning. Træerne på østsiden af vandløbet var fjernet. De lyse pletter var vandløbssand. De mørke hjulspor og den blottede mosebund indikerede kørsel med maskiner i mosen. Kommunen var bekendt med vandløbsoprensningen langs mosen.

Forevist luftfoto fra 2016, ekstrakten side 84, forklarede vidnet, at hele det åbne stykke gennem mosen var fyldt op med jord. Der var ingen vegetation. Opfyldningen skete mellem 2015-2016. De konstaterede opfyldningen i 2017. Ved at sammenligne med luftfoto fra 2005 sås en voldsom opfyldning med jord. Luftfoto fra 2015 viste den blottede og oprindelige tørvejord med mørke kørespor, som indikerede, at køresporet var vådt. Siden kom der mere jord på. Luftfoto fra 2016 viste, at køresporet var blevet en decideret vej. Køresporet var fast funderet og stabilt. I nordenden var køresporet hævet over terræn.

Forevist luftfoto fra 2017, ekstrakten side 85, forklarede vidnet, at den blottede jord havde samme farve som de nærliggende marker. Der var ingen plantevækst på eller omkring køresporet, fordi området var så tørt.

I dag er der ikke mosevegetation på køresporet. Køresporet er så stabilt, som det var i 2017.

Om ^A anmodning om aktindsigt i forhold til Varde Kommunes vandløbsoprensning, mail af 8. september 2022, ekstrakten side 207, det nederste spørgsmål, forklarede vidnet, at en rendegraver godt kunne køre på køresporet langs vandløbet inden 2015. Normalt anvendes et bæltekøretøj til oprensning. Det er normalt, at vandløb renses i § 3 områder. Oprensning fremgik også af de gennemgåede luftfotos.

Forespurgt hvad Billund Kommune gjorde for at undersøge, hvad køresporet blev benyttet til, forklarede vidnet, at Billund Kommune talte med vandløbsmyndigheden og gennemgik luftfotos. De talte ikke med tidligere ejere af arealet for at indhente oplysninger om, hvorvidt der var tale om forsættelse af hidtidig drift. Det ville være svært at finde den relevante tidligere ejer, og det ville heller ikke være nødvendigt ud fra det, de kunne se på luftfotos. Derfor forsøgte de ikke at finde den tidligere ejer af mosen.

I alle sager taler de med ejerne, og i 98-99% af sagerne har de en god dialog med ejeren. De forsøgte også den gode dialog i denne sag.

Om påbuddet af 15. marts 2018, ekstrakten side 131, forklarede vidnet, at han var med til udarbejdelsen af påbuddet. ^E var den primære sagsbehandler.

Om påbuddets side 4, linje 7 og 8, ekstrakten side 134, forklarede vidnet, at det korrekt fremgår, at der fra 1954 og frem til den første udbedring af køresporet i 2012 ikke sås spor af vedligehold på selve køresporet. Af de ældre luftfotos fremgik vandløbsand langs køresporet.

Forevist luftfoto fra 2005, ekstrakten side 80, og forholdt at vidnet tidligere forklarede, at køresporet var vedligeholdt med markjord, forklarede vidnet, at det tydede på, at køresporet blev vedligeholdt med markjord i 2005. Vedligeholdelsen var dog ikke nær så tydelig som den senere vedligeholdelse i 2015 og 2016.

Om påbuddets side 4, afsnit 3, ekstrakten side 134, og forespurgt hvorvidt det var fejlagtigt, når det blev lagt til grund, at køresporet ikke fremgik af historiske kort, når der sammenholdes med det historiske kort, hvoraf køresporet ses, ekstrakten side 71, forklarede vidnet, at det var korrekt, at køresporet fremgik af historiske kort, ekstraktens side 71 og 95. Disse kort var tegnet oppefra, hvor tegner tegnede det, som øjet så. Hjulspor kunne dermed også indtegnes. I kommunen lænede de sig op af matrikelkort. Af matrikelkortet kunne de ikke se en tinglyst vej.

Om påbuddets samlede vurdering, ekstraktens side 140, forklarede vidnet, at der ikke var en tinglyst vejret. Hvis ^A ønskede en vej, måtte han søge om dispensation. Imødekommen af dispensation ville afhænge af, hvor-

vidt forskellige parametre var opfyldt. De fandt ud af, at der var en anden mulighed for vejadgang til marken syd for mosen.

Han var bevidst om, at Varde Kommune rensede vandløbet gennem mosen. Han ved ikke, om Varde Kommune anvendte almindelig rendegraver eller bæltekøretøj.

I påbuddet blev det besluttet, at der ikke måtte køre tunge køretøjer på køresporet. Driften af området fra før 1992 kunne forsættes. Det var alene det tryk mod køresporet, som maskiner fra før 1992 gav, som kunne fortsættes. I dag er landbrugsmaskinerne større og tungere end tidligere, og det skaber et andet slid. Det er alene hidtidig drift, som er lovlig. Om der bruges en stor eller en lille maskine gør en stor forskel for naturen.

Formålet med påbuddet var, at mosen ikke blev påvirket u hensigtsmæssigt. Der var en anden vejadgang til marken syd for mosen, som ^A kunne etablere og benytte.

^E har forklaret, at han var ansat ved Billund Kommune fra 2017 til 2020. Han er uddannet biolog og arbejder ved Energinet.

I 2017 blev Billund Kommune opmærksom på flere forhold hos ^A. Køresporet var ikke det udslagsgivende, men noget de fandt, da de gennemgik ejendommen.

Den 6. juni 2017 var han på besigtigelse på ejendommen med sin kollega ^D. De konstaterede, at køresporet var tilført murbrokker og andet materiale, og at det var tydeligt højere end det omkringliggende moseareal. Grundejeren bekræftede, at han havde udlagt murbrokker og andet materiale, som ikke hørte til mosen. Grundejeren oplyste, at materialet var udlagt, fordi køresporet ikke var farbart i forhold til de maskiner, som han brugte, og at køresporet var adgangsvej til en mark syd for mosen.

Ud fra luftfotos kunne det konstateres, at køresporet ikke tidligere var udbedret på samme måde. Førhen var køresporet lavere og blødere. Nu var køresporet en plan og farbar vej.

På køresporet var der ingen mosepræget vegetation. Vegetationen op til køresporet var lavbundsvegetation.

Den 4. og 5. december 2017 var han på besigtigelse på ejendommen igen. Formålet med besigtigelse var nogle materialebunker. Der var ingen ændringer i forhold til køresporet gennem mosen.

Om påbuddet af 15. marts 2018, ekstrakten side 131, forklarede vidnet, at det endte med et påbud, da der ikke var tale om vedligeholdelse af køresporet men om en tilstandsændring. Ved hjælp af luftfotos kunne de se, hvordan køresporet tidligere så ud.

Det var tydeligt ud fra luftfotos, at der før 2015/ 2016 ikke havde været vedligehold med henblik på drift af køresporet. Der var sket en væsentlig intensivering af brugen af køresporet.

Forevist luftfoto fra 2005, ekstrakten side 80, forklarede vidnet, at køresporet nok også blev brugt i 2005, men at vedligeholdelsen i 2005 ikke var så intensiv, som den efterfølgende vedligeholdelse i 2015.

Vandløbsvedligeholdelse var et væsentligt punkt, og de afklarede, hvordan køresporet blev brugt af vandløbsmyndigheden. Ifølge luftfotos var der spor efter vandløbsvedligeholdelse, og derfor var de grundigt nede i Varde Kommunes brug af køresporet.

Forespurgt hvad der blev gjort for at undersøge, hvordan køresporet blev brugt før i tiden, forklarede vidnet, at de fortolkede luftfotos og talte med vandløbsmyndigheden. De talte ikke med den tidligere ejer af arealet. Det var måske svært at finde personen, og de mente ikke, at det var relevant i forhold til det, de kunne se i luftfotosarkivet. Det var ikke et spørgsmål om ressourcer.

Forevist luftfoto fra 1968, ekstrakten side 73, forklarede vidnet, at hans vurdering var, at den lyse farve stammede fra sand fra vedligeholdelse af vandløbet.

Billund Kommune var bekendt med, at køresporet gennem mosen blev brugt, når Varde Kommune rensede vandløbet. De var også bekendt med, at Varde Kommune anvendte maskiner.

I påbuddet blev det bestemt, at der fremover ikke måtte anvendes tunge køretøjer. Det afgørende var, at der ikke blev lavet dybe kørespor i mosen. En rende-graver med larvefodder ville kunne køre på køresporet. Varde Kommune har vedligeholdt vandløbet i mange år.

Parternes synspunkter

A har i sit påstandsdokument anført:

"...

2 ANBRINGENDER

Sagens omdrejningspunkt er, om ^A vedligeholdelse af vejen på matr.nr. ^x, Eg By, Grindsted, er en fortsættelse af den hidtil lovlige drift af arealet.

Forbuddet mod at foretage ændringer i tilstanden af moser blev indført med virkning fra 1. januar 1979. En fortsættelse af den hidtil lovlige drift af mosearealer er ikke omfattet af forbuddet mod tilstandsændringer.

Hvis ^A vedligeholdelse af vejen kan anses som en fortsættelse af driften af vejen, som foregik før 1. januar 1979, er vedligeholdelsen således lovlig.

Ved vurderingen af, om ^A vedligeholdelse af vejen er en fortsættelse af den hidtidige drift, skal en eventuel tvivl om tolkning af historiske luftfotos komme ^A til gode. Miljø- og Fødevarerklagenævnet udtrykker dette således (bilag 2, side 9-10):

”Der kan være usikkerheder forbundet med tolkninger af luftfotos, som generelt øges, såfremt luftfotos er sort/hvide, uskarpe og med store tidsmæssige spring. Hvis fotomaterialet er af ringe kvalitet, og hvis ejers oplysninger om driftshistorie mv. ikke med rimelighed kan afvises, bør en væsentlig tvivl om arealernes tilstand komme ejeren til gode.”

2.1 Vejens etablering og anvendelse

Vejen ses tydeligt på et luftfoto fra 1968 (bilag 4). Vejen var således etableret før mosen blev beskyttet.

På luftfotoet fremtræder vejen meget lys, hvilket viser, at vejen var blevet vedligeholdt med tilførsel af vejfyld før luftfotoet blev taget i 1968.

Hvis der var tale om et ikke-vedligeholdt kørespor, ville vejen ikke fremtræde på luftfotoet med tydelig kontrast i forhold til det omkringliggende terræn.

Vejen har i alle årene siden etableringen været anvendt som eneste adgangsvej til marken syd for vejen. Alle landbrugsmaskiner, der i årenes løb har været brugt på marken syd for vejen, er således blevet transporteret til og fra marken via vejen.

Eftersom vejen er beliggende i et sumpet moseområde, ville det ikke have været muligt at anvende vejen til kørsel med landbrugsmaskiner, hvis ikke vejen løbende var blevet vedligeholdt ved at tilføre vejfyld.

Grundejerne har således været nødt til løbende at vedligeholde vejen, for at den kunne fungere som adgangsvej til marken.

Det kan ses på flere af de fremlagte luftfotos, herunder f.eks. luftfotos fra 1985, 2005 og 2012 (bilag C, side 1, 4 og 7), at vejen løbende gennem årene er blevet vedligeholdt ved tilførsel af vejfyld.

Vejen har ikke kun fungeret som eneste adgangsvej til marken syd for vejen i alle årene – den har også været nødvendig for Varde Kommunes løbende oprensning af det vandløb, der løber langs vejen.

Som det fremgår af bilag 7, er vandløbet i hvert fald siden 1970 blevet vedligeholdt hvert år af Varde Kommune (tidligere Ølgod Kommune). Når vandløbet trænger, oprenses der ved hjælp af en rendegraver.

Det ville ikke have været muligt for Varde Kommune at oprense vandløbet fra vejen med en rendegraver, hvis vejen ikke var blevet vedligeholdt ved tilførsel af vejfyld. Som det fremgår af bilag 5, kan Varde Kommune ikke rense op med maskine fra den anden side af vandløbet, da der står en række træer.

En del af det vejfyld, som vejen gennem årene er blevet vedligeholdt med, stammer fra oprensning af vandløbet. Som bilag 11 ses billeder af materiale fra oprensning af vandløbet, som Varde Kommune har efterladt ved vejen.

Den vedligeholdelse af vejen, som ^A har foretaget, adskiller sig ikke fra den vedligeholdelse af vejen, der løbende gennem årene er blevet foretaget, når vejens tilstand har krævet det.

Vedligeholdelsen af vejen er derfor en fortsættelse af den lovlige drift af arealet, som foregik før mosen blev beskyttet, og som derfor ikke udgør en tilstandsændring i strid med naturbeskyttelseslovens § 3. Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse herom er på denne baggrund ugyldig.

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse indebærer i realiteten, at den hidtidige anvendelse af vejen som eneste adgangsvej til marken, og som adgangsvej for Varde Kommunes oprensning med rendegraver, vil ophøre. Dette illustreres af Billund Kommunes påbud (bilag 1), hvoraf der bl.a. fremgår følgende:

"Køresporet må fremover benyttes såfremt der ikke skabes dybe kørespor, over 10 cm, i mosen. Dette gør sig gældende for kørsel med tunge landbrugsmaskiner."

Både landbrugsmaskiner til brug på marken og Varde Kommunes kørsel med rendegraver, udgør kørsel med tunge maskiner. Denne mangeårige drift af ejendommen vil Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse således bringe til ophør, selvom det netop ligger fast, at forbuddet mod tilstandsændringer ikke er til hinder for fortsættelse af den hidtidige lovlige drift.

2.2 Praksis om løbende vedligeholdelse

De store tidsmæssige spring mellem luftfotos - særligt mellem årene 1968-1985 og 1985-1995 skal komme sagsøger til gode ved vurderingen af, om der er tale om fortsættelse af en hidtil lovlig drift.

I praksis fremgår det, at vedligeholdelse skal have en vis hyppighed, før der kan være tale om løbende sædvanlig vedligeholdelse. Af praksis fremgår dog også, at denne hyppighed ikke er helt fastlagt, og i flere tilfælde accepteres intervaller med flere års mellemrum. Til illustration kan henvises til NMK-510-00065, hvor Natur- og Miljøklagenævnet bl.a. anfører følgende:

”Naturbeskyttelseslovens forbud mod tilstandsændringer omfatter ikke foranstaltninger, der har karakter af fortsættelse af hidtidig lovlig drift. Det er f.eks. gødskning, afoanding, samt omlægning (med intervaller større end 7-10 år) af engarealer.”

I NMK-510-00466 havde klager ikke væsentligt vedligeholdt en vej siden 1999, og ved nævnets afgørelse i 2013 fandtes sædvanligt vedligehold at kunne fortsætte som før beskyttelses indtræden i 1992. I den pågældende afgørelse havde klageren således ikke foretaget en væsentlig vedligeholdelse af vejen i ca. 13-14 år, og samtidig anførte nævnet, at man kunne fortsætte den sædvanlige vedligeholdelse heraf.

Som det fremgår af praksis, kan intervallerne mellem vedligeholdelse være relativt store. Det kan således ikke på baggrund af de fremlagte luftfotos konkluderes, at vejen ikke løbende er blevet vedligeholdt ved tilførsel af vejfyld.

2.3 Miljø og Fødevareklagenævnets afgørelse er truffet på et mangelfuldt grundlag

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i sin afgørelse lagt vægt på, at arealet ifølge kotekort fra 2014/2015 var omtrent plant med den omkringliggende mose, og at kommunen ved besigtigelsen i 2017 vurderede, at vejen lå højere end den omkringliggende mose.

Højdekurver fra 2018-2022 (bilag 13) viser dog, at vejen (stadig) er omtrent i niveau med den omkringliggende mose. Det er således ikke korrekt, når Billund Kommune ved besigtigelsen i 2017 vurderede, at vejen lå højere end den omkringliggende mose.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har ikke inddraget det forhold, at vejen ikke kunne have fungeret som eneste adgangsvej for kørsel med landbrugsmaskiner til og fra marken syd for vejen gennem årene, hvis vejen ikke var blevet vedligeholdt med tilførsel af vejfyld.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har heller ikke inddraget det forhold, at Varde Kommune ikke gennem årene kunne have oprenset vandløbet med rendegraver, hvis vejen ikke var blevet vedligeholdt med tilførsel af vejfyld.

Endelig har Miljø- og Fødevareklagenævnet ikke inddraget det forhold, at Varde Kommune ved oprensning af vandløbet gennem årene, har tilført vejen det opgravede materiale, og derved med jævne mellemrum har bidraget til vejens vedligeholdelse.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har således truffet afgørelsen på et mangelfuldt grundlag, hvilket bevirker, at afgørelsen er ugyldig for så vidt angår den del, der omhandler vejen på matr.nr. X, Eg By, Grindsted.

..."

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i sit påstandsdokument anført:

"...

3. ANBRINGENDER

3.1 Overordnede anbringender

Til støtte for påstanden om frifindelse gøres det overordnet gældende, at den del af Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 7. december 2021 (bilag 2), som er til prøvelse i nærværende retssag, er lovlig og gyldig.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har med rette stadfæstet Billund Kommunes afgørelse vedrørende mose-areal beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 2, på Ejendommen for så vidt angår den del, der angår opfyldning af køresporet.

Afgørelsen er ikke truffet på et mangelfuldt eller fejlagtigt grundlag, og den er ikke behæftet med fejl eller mangler, som medfører, at afgørelsen er ugyldig.

Der er ikke under retssagen fremkommet væsentlige nye oplysninger af betydning for sagen. Det bemærkes, at de synspunkter, som sagsøger har gjort gældende under retssagen, derimod indgik allerede i sagsøgers klage (bilag I) og supplerende bemærkninger til Miljø- og Fødevareklagenævnet (bilag N), hvorfor disse, herunder synspunktet om, at opfyldning af køresporet udgør fortsættelse af hidtidig lovlig drift, er indgået i nævnets vurdering af sagen.

Der henvises derfor til nævnets begrundelse i afgørelsen, afsnit 3, som suppleres med følgende:

3.2 Anbringender vedrørende nævnets afgørelsesgrundlag

Miljø- og Fødevareklagenævnet har på baggrund af de foreliggende luftfotos og det af kommunen oplyste om vegetationen ikke grundlag for at tilsidesætte kommunens vurdering af, at det areal, hvorpå køresporet er beliggende, har karakter af mose, og at arealet som følge heraf er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i overensstemmelse med sin praksis tilagt luftfotoene betydelig vægt, og nævnet har i denne sag vurderet, at fotomaterialet på overbevisende måde sandsynliggør dels, at der er tale om et beskyttet moseareal, dels at opfyldningen af køresporet har karakter af en tilstandsændring i strid med naturbeskyttelseslovens § 3.

Sagsøger har gjort gældende, at nævnet ikke – eller i hvert fald ikke i tilstrækkelig grad – har inddraget luftfotos fra henholdsvis 1968 og 1985 i sin vurdering af sagen.

Det gøres heroverfor gældende, at oplysninger fra luftfotos fra både 1968 og 1985 er indgået i nævnets vurdering af sagen, men at nævnet har fundet, at de pågældende luftfotos ikke kan føre til en anden vurdering af sagen.

Der henvises til, at det fremgår af sagsfremstillingen i nævnets afgørelse (bilag 2, afsnit 2.2), at kommunen i den påklagede afgørelse har lagt til grund, at *"der ifølge luftfotos fra 1964, 1968 og 1980 er tegn på vedligeholdelse af grøften langs mosen, [...]"*.

Det fremgår desuden af nævnets bemærkninger og afgørelse (bilag 2, afsnit 3.2.2), at nævnet har *"gennemgået luftfotos fra 1985, 1995, 1999, 2002, 2004, 2005, 2006, 2008, 2011, 2012, 2015 og 2016"*, og at der på *"luftfoto fra 1985 ses lyse spor, som indikerer, at der muligvis er sket vedligehold"*, men at nævnet ikke *"på de tilgængelige billeder [kan] se indikationer på vedligehold før i 2005."*

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har således vurderet, at hverken luftfoto fra 1968 eller 1985 (eller fra de øvrige årstal, som er nævnt i citaterne ovenfor) fører til, at det kan lægges til grund, at sagsøger har foretaget en løbende vedligeholdelse af køresporet i form af opfyldning med jord, sten og murbrokker fra før 1978, som herefter er fortsat op til 2015/2016. Nævnet har i sin vurdering anerkendt, at der på enkelte luftfotos før 2016 ses mulige eller tydelige tegn på vedligeholdelse, men at dette ikke er tilstrækkeligt til at fastslå, at der er sket løbende vedligeholdelse i samme omfang som den opfyldning, der blev foretaget i 2015/2016.

Sagsøger synes med sine synspunkter at forudsætte, at sagsøgers "ret" til at foretage vedligeholdelse i det omfang, det er sket i 2015/2016, følger af, at der ifølge sagsøger tidligere er foretaget en eller anden form for/grad af vedligeholdelse af køresporet. Dette bestrides. Adgangen til fortsættelse af hidtidig lovlig drift gælder kun for sædvanlige foranstaltninger, der er blevet udført forud for beskyttelsens ikrafttræden og herefter fortsat i et regelmæssigt interval med en vis hyppighed, jf. yderligere herom nedenfor i afsnit 3.3.

3.3 Fortsættelse af hidtidig drift

Naturbeskyttelseslovens forbud mod tilstandsændringer omfatter ikke foranstaltninger, der har karakter af fortsættelse af hidtidig lovlig drift, som blev iværksat forud for, at beskyttelsen af moser blev indført i 1978.

Opfyldningen af køresporet er ikke en fortsættelse af eksisterende lovlig drift. Det fremgår af nævnets afgørelse, at der ikke er indikationer på vedligehold af køresporet før i 2005, at der på luftfotos fra 2005, 2012 og 2016 ses tydelige tegn på opfyldning, og at der på luftfotos fra 2006 og 2008 ses tegn på en opfyldning på den nordlige del af køresporet. Denne vurdering bekræftes af luftfotos, jf. bilag C.

Sagsøger gør gældende, at sagsøger (og Varde Kommune) har haft og fortsat har ret (og pligt) til at benytte køresporet langs det nordvestlige skel på ejendommen matr.nr. ^x Eg By, Grindsted, beliggende ^{adr.1} , 7200 Grindsted (herefter "Ejendommen"), hvorfor opfyldningen af køresporet ikke udgør en tilstandsændring. Sagsøger har bl.a. anført, at køre-

sporet (af sagsøger omtalt som "vej") *"ikke ville have eksisteret, hvis [det] ikke havde været vedligeholdt før 1992"*.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bestrider ikke, at det areal langs det nordvestlige skel på Ejendommen, hvorpå køresporet er beliggende, også forud for ikrafttrædelsen af mosebeskyttelsen i 1978 har været anvendt til kørsel.

Miljø- og Fødevareklagenævnet gør derimod gældende, at det areal, hvorpå køresporet er beliggende, har karakter af mose, og at arealet, herunder køresporet, som følge heraf er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, jf. bilag D og bilag E. Sagsøger har derfor efter 1978, hvor beskyttelsen af moser blev indført, kun været berettiget til at fortsætte den hidtidige lovlige drift af arealet, dvs. kørsel.

Sagsøgers opfyldning af køresporet med jord, sten og murbrokker, som denne retssag omhandler, udgør imidlertid ikke fortsættelse af hidtidig lovlig drift, da opfyldningen ikke har karakter af løbende vedligeholdelse og heller ikke kan sammenlignes med kørsel i forbindelse med Varde Kommunes vedligeholdelse af vandløbet. Der henvises til støtte herfor navnlig til bilag C og bilag K. Opfyldningen er derfor i strid med naturbeskyttelseslovens § 3.

Sagsøger har ikke løftet bevisbyrden for, at der er sket løbende vedligeholdelse fra før 1992 og op til 2015/2016. Sagens objektive dokumentbeviser i form af luftfotos peger derimod tydeligt på, at der ikke før 2005 er tegn på "drift" af køresporet ud over kørsel.

Som det fremgår af Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse, jf. bilag 2, afsnit 3.2.2, har nævnet ikke kompetence til at tage stilling til, om sagsøger (eller andre) har vejret til arealet. Denne sag vedrører heller ikke spørgsmålet om, hvorvidt sagsøger må bruge køresporet som vejadgang, da sagsøgers hidtidige lovlige anvendelse af køresporet som anført ikke vil udgøre en tilstandsændring i strid med naturbeskyttelseslovens § 3.

Hidtidig lovlig anvendelse kan, hvis det i øvrigt er i overensstemmelse med lovgivningen, også omfatte andres brug af arealet, f.eks. Varde Kommunes benyttelse af køresporet i forbindelse med vedligehold af det vandløb, der løber langs Ejendommens matrikelgrænse (men er beliggende i Varde Kommune).

3.4 Anbringender vedrørende nævnets prøvelseskompetence

Sagsøger har gjort gældende, at vilkåret i Billund Kommunes påbud af 15. marts 2018 (bilag 1) om, at køresporet fremover må benyttes *”såfremt der ikke skabes dybe kørespor, over 10 cm, i mosen”*, medfører, at Varde Kommune ikke vil kunne oprense Ringsholm Bæk, som vandløbsregulativet foreskriver.

Det bemærkes hertil, at der efter naturbeskyttelseslovens § 78, stk. 1, 2. pkt., ikke kan klages til Miljø- og Fødevarerklagenævnet over en kommunes påbud eller vilkår i et påbud udstedt i medfør af lovens § 73, stk. 5. Efter nævnets praksis kan en ejer dog alligevel påklage spørgsmålet om dels, hvorvidt arealet er beskyttet, dels om tilstandsændringen i den pågældende naturtype er lovlig.

Det betyder, at Miljø- og Fødevarerklagenævnet ikke har taget – og heller ikke kan tage – stilling til de konkrete vilkår, der er indeholdt i Billund Kommunes påbud.

Nærværende retssag er afgrænset tilsvarende, hvorfor dette synspunkt ikke kan have betydning for gyldigheden af nævnets afgørelse.

Det samme gælder i forhold til sagsøgers anbringende om, at sagsøger er berettiget til en dispensation efter naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 2, hvis retten måtte finde, at opfyldningen af køresporet er en tilstandsændring i strid med lovens § 3.

Sagsøger har ikke i forbindelse med Billund Kommunes behandling af sagen søgt om dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3, jf. § 65, stk. 2. Hverken Billund Kommune eller Miljø- og Fødevarerklagenævnet har derfor taget stilling til, hvorvidt der kan meddeles dispensation til opfyldningen af køresporet.

Nærværende retssag angår derfor kun – og kan kun angå – spørgsmålet om, hvorvidt opfyldningen er i strid med naturbeskyttelseslovens § 3. Retssagen kan derimod ikke angå, hvorvidt sagsøger skal meddeles en dispensation i henhold til naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 2. Hvis retten tager nævnets frifindelsespåstand til følge, vil den korrekte fremgangsmåde være, at sagsøger søger Billund Kommune om retlig lovliggørelse af forholdet.

...”

Parterne har under hovedforhandlingen nærmere redegjort for deres opfattelse af sagen.

Rettens begrundelse og resultat

Retten skal tage stilling til gyldigheden af Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 7. december 2021, for så vidt angår den del, der omhandler køresporet gennem mosen på matrikelnummer ^x, Eg By, Grindsted, og om den vedligeholdelse der skete i 2015 af køresporet kan karakteriseres som fortsættelse af hidtil lovlig drift eller som en ulovlig tilstandsændring.

Retten lægger som ubestridt til grund, at mosen beliggende på matrikelnummer ^x, Eg By, Grindsted og køresporet som gennemskærer området er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Det er endvidere ubestridt, at ^A har vedligeholdt køresporet i 2015.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i sin afgørelse lagt til grund, at det af ^A udførte vedligeholdelsesarbejde med opfyldning af materialer har karakter af en tilstandsændring, som fordrede en dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3. Miljø- og Fødevareklagenævnet har lagt vægt på fortolkning af luftfotos og Billund Kommunes besigtigelse af køresporet.

^A har ikke godtgjort, at Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse lider af sådanne fejl og mangler, at der er grundlag for at tilsidesætte den som ugyldig. Retten har lagt vægt på vidnernes forklaring om, hvordan køresporet under besigtigelsen fremstod som en fast funderet vej uden mosevegetation, og at der af luftfotos fra før 2012 ikke sås vedligehold af køresporet i samme omfang som i 2015 og 2016. Særlig klart sås det af luftfoto fra 2016, at der var tydelige tegn på opfyldning.

^A påstand tages derfor ikke til følge.

Efter sagens udfald sammenholdt med parternes påstande, skal ^A betale sagsomkostninger til Miljø- og Fødevareklagenævnet med 35.166 kr. Beløbet dækker udgifter til advokatbistand med 35.000 kr. og udgift til vidner med 166 kr. Retten har ved fastsættelsen af sagsomkostningerne lagt vægt på sagens omfang og karakter, herunder at køresporet blev vedligeholdt i forbindelse med ^A erhverv som landmand. Beløbet er inkl. moms, da Miljø- og Fødevareklagenævnet ikke er momsregistreret.

THI KENDES FOR RET:

Miljø- og Fødevareklagenævnet frifindes.

^A skal til Miljø- og Fødevareklagenævnet betale sagsomkostninger med 35.166 kr.

Beløbene skal betales inden 14 dage.

Sagsomkostningerne bliver forrentet efter rentelovens § 8 a.